

Diesterse lakenkooplui er moesten opboksen tegen andere kapers op de kust. Ook hebben we met betrekking tot de jaren tachtig van de 15de eeuw kunnen vast stellen dat de omzet van de lakenexport van Diest te Bergen-op-Zoom slechts een bescheiden fractie vertegenwoordigde van de omzet in de grote metropool Antwerpen. Ten laatste blijkt dat de uitgesproken neergang van de stedelijke lakennijverheid te Diest in de loop van de 15de eeuw geenszins een reden was om vroegtijdig te verzaken aan het structurele voordeel dat de eigen lakenhallen te Antwerpen en te Bergen-op-Zoom boden aan de stad Diest. Dit vermoedelijk omdat de stad Diest op het einde van de middeleeuwen tot het besef was gekomen dat de monocultuur van het wollen laken niet langer vol te houden was, en een geïnstitutionaliseerde vorm van permanente aanwezigheid in internationale marktcentra ook van nut kon zijn voor de producten van de industriële diversificatie die zich voortaan meer dan ooit opdrong.

De lakenhalle in Zoutleeuw.

De van Abcoudes, de van Brederodes en de Kartuizers

Francis Timmermans

Sweder van Abcoude, heer van Gaasbeek

Over de van Abcoudes en de van Brederodes is er al heel wat literatuur verschenen en is dit artikel dan ook niet bedoeld om nogmaals gans de geschiedenis terug uit de doeken te doen maar een episode ervan te belichten: namelijk de rol die deze bekende families hebben gespeeld in de stichting van het kartuizerklooster van Nieuwlicht bij Utrecht en ook in de algemene geschiedenis van de kartuizerorde einde 14de en begin 15de eeuw.

In 1388 vond er een gebeurtenis plaats die funeste gevolgen had kunnen hebben voor gans het land. De protagonisten in deze zaak waren enerzijds Sweder van Abcoude, heer van Gaasbeek, trouwe dienaar van hertogin Joanna van Brabant en die aanleunde bij de feodaliteit en anderzijds Everard 't Serclaes, Brussels boegbeeld voor de burgerlijke vrijheden. Bij een poging om de meierij van St.-Genesius-Rode in te palmen werden de plannen van Sweder gedwarsboomd door de Brusselaars die zich verzetten tegen de uitbreiding van zijn baronie. De schepenen van Brussel gingen de zaak aankaarten bij hertogin Joanna en betoogden dat dit een aantasting was van de Blijde Intrede en werden in het gelijk gesteld. Fel geërgerd zouden Sweder en zijn echtgenote gezworen hebben deze kaakslag vroeg of laat te wreken.

Op 26 maart 1388 gebeurde dan het drama. Everard 't Serclaes werd op de terugweg van Lennik aangevallen door twee vermeende handlangers van de heer van Gaasbeek, nl. Melis Uttenenghe, baljuw van het land van Gaasbeek en Willem van Kleef, bastaardzoon van Sweder: zijn been werd afgehakt en zijn tong afgesneden en hij wordt voor dood achtergelaten. Jan van Stalle, deken van Halle, vindt zijn doodbloedend lichaam, herkent hem en brengt hem terug naar het huis *de Ster* in Brussel.

Al vlug wordt Sweder als de gedoodverfde schuldige aangeduid¹. Brussel staat in rep en roer, de hertogin tracht de gemoederen te bedaren maar niets kan baten: de Brusselaars brengen een volksleger op de been en trekken te wapen naar Gaasbeek om de vermeende schuldige te straffen. Bij hun aankomst in Gaasbeek is Sweder reeds vertrokken naar Diest om hulp te vragen en zijn echtgenote kan het kasteel verlaten alvorens het met de grond wordt gelijk gemaakt. In 1389, nadat de volkswoede is gestild, wordt er gehandeld over een schadeloosstelling voor de opgelopen verwoestingen en om het kasteel weer op te bouwen. Dit laatste wordt geweigerd. Pas in 1404 na het overlijden van Sweder zal dit gebeuren dankzij Willem van Abcoude, zijn broer en voogd van zijn zoon. Wie waren uiteindelijk de schuldigen? Sweder van Abcoude? geen voldoende bewijzen om te oordelen. Willem van Kleef en zijn metgezel? Zij worden met de vinger gewezen maar nergens wordt er melding gemaakt van een proces. Later zal Willem van Kleef nog optreden als baljuw van Gaasbeek. Over het mobiel van de daad wordt nergens gesproken maar Sweder gaat wel op bedevaart naar Montreuil. Vreemd! Alle historici zijn het er wel over eens de stichting van het kartuizerklooster van Utrecht te wijten aan deze bedevaart die hij onderneemt ca. 1389/1390.

Visioen in Montreuil-les-Dames

In Montreuil-les-Dames, een dorp niet ver van Laon, een stad gelegen halfweg tussen de Belgische grens en Parijs, bevond zich een cisterciënzer nonnenklooster dat in 1136 werd gesticht door Bartholomeus, bisschop van Laon.

In de 13de eeuw wendt Sibille, de toenmalige abdis van dit klooster, zich op aandringen van haar medezusters tot haar broer Jakob Pantaleon van Troyes, aartsdiaken van Laon, kapelaan van paus Innocentius 4 (1243-1254) en van 1261 tot 1264, paus onder de naam van Urbanus 4, om een kopie te bekomen van de heilige zweetdoek die in de St-Pietersbasiliek in Rome wordt vereerd. Paus Urbanus 4 geeft de toelating om deze kopie te laten maken en wenst aanwezig te zijn bij de vervaardiging ervan. De schilder die gekozen wordt om dit werk uit

1 Volgens sommige kroniekschrijvers zou het Anna van Leyningen zijn die het bevel tot handelen zou gegeven hebben aan Willem van Kleef, bastaardzoon van Sweder.

te voeren, verliest het bewustzijn bij het aanschouwen van het heilige beeld en wanneer hij terug tot het bewustzijn komt en zich aan het werk wil zetten merkt hij dat een onbekende hand het gelaat nauwkeurig heeft aangebracht op het voor het schilderen klaargemaakte doek². Tot daar een eerste versie van de feiten.

Een tweede bron weet dan weer te vertellen dat dit schilderij (ikoon³) zou zijn vervaardigd in Servië in de 12de eeuw, waarschijnlijk voor een orthodox klooster in Bari (Italië)⁴. Het is van daaruit dat het in bezit kwam van Jakob van Troyes, broer van de abdis van Montreuil en latere paus Innocentius 4.

Een derde versie zegt dan weer dat de doek die wordt bewaard in de St-Pietersbasiliek in Rome volgens de traditie uit Jeruzalem afkomstig zou zijn.

Er wordt ook wel eens verteld dat er drie exemplaren zouden hebben bestaan van de zweetdoek: wanneer de heilige Veronica het zweet van het gelaat van Jezus had afgeveegd plooiden ze de doek in drie zodat het gelaat van Ons Heer driemaal werd afgedrukt!

Wat er ook moge van zijn, en daar is iedereen het over eens, op 3 juli 1249, de maandag na het feest van St.-Pieter overhandigt Jakob Pantaleon van Troyes het reliek aan zijn zuster Sibille. De religieuzen van Montreuil, gelukkig over het bezit van deze schat, denken alleen maar het in alle stilte en eenzaamheid te vereren, maar het gerucht over de aanwezigheid van dit wonderbare kleinood doet al vlug de ronde. Enkele tijd later vraagt een abt van Ter Duinen in Vlaanderen aan de zusters van Montreuil over dit doek te mogen beschikken om het tijdens de wijding van de nieuwe kerk van de abdij ten toon te stellen en alzo meer luister te geven aan het gebeuren. Bij de plechtigheid doen zich wonderbare dingen vóór die de religieuzen ertoe verplichten, bij de terugkeer van het kleinood in hun abdij, het ter devotie op het hoofdaltaar te plaatsen zodat het door het volk kan worden vereerd.

2 G. HERBILOT, *Les Rayons éclatants du Soleil de Justice*, Reims, 1628.

3 Vera icona = Veronica.

4 Op het schilderij (ikoon) kan men lezen in de linker benedenhoek in Slavonische schrift OBRAS GOSPODEN NA OUBROUSE (beeld van Ons Heer op doek). H.44cm. x B.40cm.

Zo wordt Montreuil een drukbezochte bedevaartplaats en er worden ook broederschappen gesticht en processies ingericht. Maar de volkstoeloop brengt misbruiken met zich mede: het huis wordt opengesteld voor Jan en alleman en geschonden door een soort van kermis en losbandigheid. In 1467 beveelt het generaal kapittel van de Orde dan ook dat vanaf dan de zusters nog alleen maar een processie zullen houden binnen de muren van het klooster, en dat men het reliek nadien aan de devotie van de gelovigen zal tentoonstellen⁵.

Na de Franse Revolutie werd het reliek overgebracht naar de kerk van Onze-Lieve-Vrouw in Laon waar het tot de dag van heden wordt bewaard in de schatkamer.

Volgens de bronnen heeft Sweder, tijdens de bedevaart die hij daar naartoe onderneemt een visioen bij het zien van de kopie van de zweetdoek die er wordt bewaard.

In een kroniek geschreven door een kartuizermonnik die de stichting verhaalt van het kartuizerklooster van Nieuwlicht buiten Utrecht zou de bedevaartplaats die Sweder van Abcoude aandeed eerder Montreuil-sur-Mer zijn, waarschijnlijk om zo meer luister te geven aan het gebeuren, want buiten de muren van deze laatste stad bevond zich het kartuizerklooster van Notre-Dame-des-Prés. Een verhaal dat van begin tot einde helemaal verzonnen is⁶!

Sweder van Abcoude gaat dus op bedevaart naar Montreuil-les-Dames op een niet nader bepaalde datum maar zeer waarschijnlijk einde de jaren tachtig van de 14de eeuw. Daar gekomen en bij het aanbidden van het reliek heeft hij een visioen: de op het schilderij afgebeelde Christus wendt misprijzend zijn blik af. Ontredderd door dit gebeuren, zo gaat het verhaal verder, gaat hij te rade bij de prior van het kartuizerklooster van Brugge zijn jeugdvriend en Utrechtenaar Tydeman Grauwert (deze naam komt inderdaad veelvuldig voor in verschillende akten verleend in Utrecht). Deze was de zoon van Hendrik van Capellen en van Deliane, geboren in Utrecht ca. 1350, geprofest in het kartuizerklooster van Geertruidenberg ca. 1370 en daar prior van 1374 tot 1377, wan-

5 N. LE LONG, *Histoire ecclésiastique et civile du diocèse de Laon, et de tout le pays contenu entre l'Oise et la Meuse, l'Aisne et la Sambre*, p. 255.

6 Gde Chartreuse, P. BASTIN, A-V 247a, *La Chartreuse d'Utrecht*.

neer hij dezelfde functie gaat uitoefenen in het klooster van Luik. In 1380 verlaat hij Luik om terug prior te worden in Geertruidenberg. Twee jaar later wordt hij tot rector benoemd van het klooster van Sint-Martensbos bij Geraardsbergen. In 1390 vindt men hem terug als prior van het klooster van Brugge (de periode waarin Sweder bij hem te rade gaat). In 1391 is hij de initiator van de stichting van het klooster Nieuwlicht buiten de muren van Utrecht en wordt er aangesteld als rector. In 1397 ruilt hij deze functie voor die van prior wanneer het klooster wordt opgenomen in de orde van de kartuziers. Een jaar later vraagt en verkrijgt hij *misericordia* en van dan af verblijft hij in Utrecht als simpele monnik en dit tot aan zijn dood, 6 oktober 1413.

Deze Tydeman Grauwert dus, herinnert hem aan zijn vroegere belofte om een kartuizerklooster te stichten, een belofte die hij nooit heeft nageleefd. Sweder erkent de pertinentie van deze opmerking en belooft een kartuizerklooster te stichten, keert terug naar Montreuil-les-Dames en de afgebeelde figuur op het doek blijft hem welwillend aankijken. Aanstonds voegt hij de daad bij het woord: op 21 augustus 1391 wordt de akte van stichting ondertekend in Utrecht en wordt Tydeman Grauwert aangesteld als initiator van het nieuwe klooster. Over de vroegere belofte van Sweder van Abcoude om een kartuizerklooster te stichten weet men zogenaamd niets, maar in het archief van het Vaticaan in Rome wordt een bul van 1 juni 1375 bewaard van paus Clemens⁷ waaruit blijkt dat hij de toelating geeft aan de abt van het klooster St.-Paulus in Utrecht en de abt van St.-Laurentius in Oostbroeck een kartuizerklooster te stichten buiten de muren van de stad Utrecht. De vraag voor deze stichting kwam van de inwoners van de stad, de bisschop en het kapittel van Utrecht. De bul specificeerde wel dat indien er na vijf jaar geen stichting had plaatsgevonden de goederen die er voor ter beschikking werden gesteld moesten terugkeren naar de wettelijke eigenaars. De toenmalige bisschop van Utrecht was Arnold van Hoorn, oom van Sweder van Abcoude langs moederskant. Had deze laatste toen iets met de zaak te maken, en is dit de niet nageleefde belofte? Tot op heden is er geen enkele bron om dit te staven. Wel is zeker dat van het project niets in huis kwam alvorens Sweder in 1391 overgaat tot de stichting. Op 20 februari 1392 wordt een stuk grond gekocht, 22 morgen groot, ten Noorden van Utrecht, nl. in Enghe op een plaats genoemd Bloemendaal. Het krijgt de naam Nieuwlicht en

7 Archief van het Vaticaan, *regesta Avenionensi*, 192, f° 133v.

nogmaals lopen de meningen uiteen, ditmaal over de herkomst van de naam: volgens de ene is het omdat Sweder in Montreuil bij zijn tweede bezoek het nieuw licht ontving en volgens andere waren op deze plek in Enghe vóór de stichting en ook nog later wanneer de monniken er al waren komen wonen, 's nachts lichten gezien (waarschijnlijk Poollichten)! Florentius, bisschop van Utrecht, en Albrecht, graaf van Holland, bevestigden de stichting en op 28 mei 1392 wordt de eerste steen van het klooster gelegd en deze van de kerk op 6 juli 1396. In 1397 wordt de stichting door het kapittel generaal, gehouden in Seitz in Stiermarken⁸, opgenomen in de Orde, wat wel tamelijk laat is en waarschijnlijk te wijten aan onvoldoende dotaties: inderdaad een klooster van twaalf monniken en zestien lekenbroeders onderhouden vraagt grote middelen. Tijdens hetzelfde generaal kapittel wordt Tydeman ook aangesteld als eerste prior⁹. Sweder van Abcoude zal nooit de voltooiing van de kerk meemaken: in 1400, jubileumjaar, gaat hij op bedevaart naar Rome, maar overlijdt op 22 april in Radda, stadje in Toscane. Daar wordt hij begraven in het klooster van de Minderbroeders. Later worden zijn beenderen overgebracht naar het Utrechtse kartuizerklooster en in een sanctuarium geplaatst vóór het hoofdaltaar van de kerk en wordt er hem een jaargetijde toegekend in gans de orde¹⁰. Na zijn dood wordt zijn werk verdergezet door zijn broer Willem van Abcoude die ook optreedt als voogd van de enige zoon van Sweder, Jakob. Tijdens het beheer van Willem beschikken de monniken over genoeg middelen om 5 à 6 religieuzen te onderhouden en op 15 januari 1407 wordt de kerk ingewijd. Hij sterft op 23 mei 1407 en wordt begraven in het vrouwenklooster in Wijk bij Duursteden. Ook hij wordt opgenomen in het *obituarium* met een jaargetijde in gans de

8 Tijdens het Westerse schisma was er ook een splitsing in de kartuizerorde en alle kloosters bleven trouw aan de paus van Rome behalve deze gelegen in Frankrijk en Spanje en enkele Belgische.

9 J. CLARK, 'The Villeneuve Necrology', in *Analecta Cartusiana*, 100:27/1, Salzburg, p. 63, L1-3, c.1397: « Incorporatur ordini domus Novæ Lucis prope Traiectum, et præficitur ex Rectore in Prothopriorem domnum Tiedemanus, qui obiit 6 Octobris 1415».

10 F. TIMMERMANS, *Obituaria Cartusie Lirensis*, Salzburg, 2011, blz. 118, 23 aprilis: « obiit Nobilis vir dominus de Gaesbeec, qui edificavit nobis magnam domum in monasterio nostro ad Scaldim cum parva domuncula retro ecclesiam nostram. »

Ode op dezelfde dag¹¹. Jakob, zoon van Sweder, zal de steun die zijn vader en zijn oom aan het klooster verleenden blijven onderhouden. Hij overlijdt in Brussel op 6 februari 1459 en ook hij wordt opgenomen in het *obituarium* op dezelfde dag¹².

Tijdens zijn leven laat hij een grafkelder bouwen in de kerk van het kartuizerklooster en de beenderen van zijn vader overbrengen en in 1447 wordt het lichaam van zijn moeder Anna bijgezet. Enkele jaren later (1449 of 1450) komt hij in opstand tegen de bisschop van Utrecht, Rudolf van Diepholt en gevangen genomen en wordt verplicht de erfenis van zijn oom over te dragen aan het bisdom van Utrecht. Hij had maar een zoon die hij tijdens een jacht per ongeluk doodde en zo kwamen, na zijn dood, alle vaderlijke goederen in handen van de Nassaus en de Hoorns; meteen ook het einde van de familie van deze weldoeners. Jakob had ook nog een bastaardzoon, eveneens Sweder genoemd die na zijn dood werd bijgelegd in de doorgang die van het groot kloosterpand leidde naar de kerk.

De van Brederodes

Maar hiermee eindigt ons verhaal nog niet want de band met de kartuizers was nog niet helemaal gebroken. In dezelfde periode treden de van Brederodes op en in 1393 huwt een telg uit deze familie, Joannes van Brederode, Joanna, dochter van Willem van Abcoude. Joannes van Brederode had een broer, Dirk, die als *clericus redditus* in 1391 was ingetreden en professie deed in het kartuizerklooster van Arnhem¹³. In 1403 begeeft hij zich naar het klooster van Zelem bij Diest en

11 F. TIMMERMANS, *o.c.*, blz. 151, 23 maius: « obiit Nobilis vir dominus de Abcoude ».

12 J. DE GRAUWE & F. TIMMERMANS, *Calendarium Cartusiense Bruxellensis*, Salzburg, 2009, blz.44, 6 februarius: « obiit Dominus Jacobus de Gaesbeke, filius fundatoris domus Ultraiectinæ. »

13 J. CLARK, 'The Urbanist chartæ', in *Analecta Cartusiana* 100:25/1, blz. 122, L15-18, carta van 1391, in domus Gelriæ: « ordinamus quod frater Theodoricus de Brederode redditus licite possit profiteri in statu clerici redditus, non obstantibus quibuscumque irregularitatibus quibus esset forsitan irretitus. »

doet daar een tweede professie¹⁴. Het generaal kapittel van de Orde vermeldt zijn overlijden in de *carta* van 1415. Dirk en Joannes waren zonen van Rombout of Reinhout, graaf van Gennep en van Joanna en waren allebei geboren in Santpoort, de eerste in 1365 en Joannes in 1367. Rombout van Brederode en Gennep was eveneens een weldoener van de kartuizers en ook hij kreeg na zijn dood in 1417 of 1418 een jaargetijde op een niet nader bepaalde dag¹⁵. Joannes, de tweede zoon van Rombout had, op zijn minst gezegd, een bewogen leven.

In 1398 staat Joannes van Brederode aan de zijde van graaf Albrecht van Holland in de strijd tegen de Friezen en in 1399 gaat hij dan weer op pelgrimstocht naar St.-Patrick Vuur in het graafschap Donegal in Ierland. Bij zijn terugkeer in Waalwijk veroorlooft hij zich om een eigen munt te slaan! Hij was de mening toegedaan dat hij dit mocht doen op basis van een keure van de hertogin Joanna van Brabant. In 1396 zag deze zich genoodzaakt, om uit de financiële impasse te geraken, aan haar voornaamste goede steden en vrijheden toelating te geven gedurende tien jaar munt te slaan. Waalwijk was zo een vrijheid en mocht dus bij hertogelijke ordonnantie munt slaan en van dat privilege heeft Joannes van Brederode hoogstwaarschijnlijk willen genieten, maar wat een vrijheid mocht was niet toegelaten aan de heer en daarom werd hij prompt teruggefloten!¹⁶

In 1402 besloten Joannes en Joanna, in onderlinge samenspraak, in te treden in een klooster: zij neemt het habijt aan van dominikanernon in het klooster van Wijk en hij wordt lekenbroeder (convers) in het kartuizerklooster in Zelem bij Diest, waar zijn broer hem een jaar later, als clericus rediet komt vervoegen.

14 J. CLARK, *art. cit.*, blz. 310, L27-35, *carta* van 1403 : Capituli generalis confirmamus et approbamus professionem fratris Theodorici de Bredero et olim professi domus Gelriæ, præsertim visa litera domus Gelriæ missa domui de Diest ac nobis præsentata.

15 J. HOGG en M. SARGENT, 'The Chartæ of the Carthusian General Chapter', in *Analecta Cartusiana* 100:10, blz. 21, L28, *carta* van 1418 : obiit Nobilis vir domicellus Walramus dominus de Breroye & Dogeup pro quibus fiat unum tricennarium defunctorum per totum ordinem .

16 V. TOURNEUR, 'Jean de Brederode et l'atelier monétaire brabançon de Waelwijk (1400)', in *Revue belge de numismatique et de sigillographie*, Brussel, 1929/3, blz. 17-23.

Tijdens zijn verblijf in Zelem maakt hij zich gediensig door een vertaling neer te pennen van *La Somme le Roy* of *Somme des vices et des vertus*, een traktaat van christelijke moraal in 1279 opgedragen aan Filips de Stoute, koning van Frankrijk, door diens biechtvader en dominikanerbroeder Laurens¹⁷. Deze vertaling van Joannes van Brederode is uitgegeven in Delft in 1478. Daarnaast zal hij ook nog enkele gedichten schrijven over de Heilige Maagd.

Wanneer Willem van Abcoude overlijdt is Joanna de enige erfgename, maar aangezien zij ingetreden is gaan alle goederen naar Jakob van Abcoude, zoon van Sweder. Dit is niet naar de zin van Joannes en weer barsten zijn duivels in hem los: hij vraagt aan de paus toelating voor hem en voor zijn echtgenote om het klooster te mogen verlaten, maar het wordt geweigerd. Geen nood, dan vluchten maar! Gewapenderhand trekt hij met een paar handlangers naar het klooster in Wijk om zijn vrouw uit het klooster te halen. Er wordt gevochten en er vallen doden. Dit vraagt uiteraard om vergelding en Frederik van Blanckenheim, bisschop van Utrecht knapt de zaak op : Joannes wordt gevangen genomen en zijn echtgenote wordt teruggestuurd naar haar klooster, waar zij reeds op 10 januari 1411 overlijdt; waarschijnlijk waren de emoties haar te groot geweest. Na enkele tijd draagt de bisschop zijn gevangene over aan Jakob van Abcoude die hem vrij laat (of misschien wist hij te vluchten?). Joannes trekt naar Frankrijk om er zijn diensten aan te bieden aan Jan zonder Vrees die ze weigert en hij gaat dan maar aankloppen bij Hendrik V, koning van Engeland met wie hij ten strijde trekt tegen de koning van Frankrijk. Dit zal zijn laatste wapenfeit zijn want hij sneuvelt tijdens de slag bij Azincourt op 25 oktober 1415.

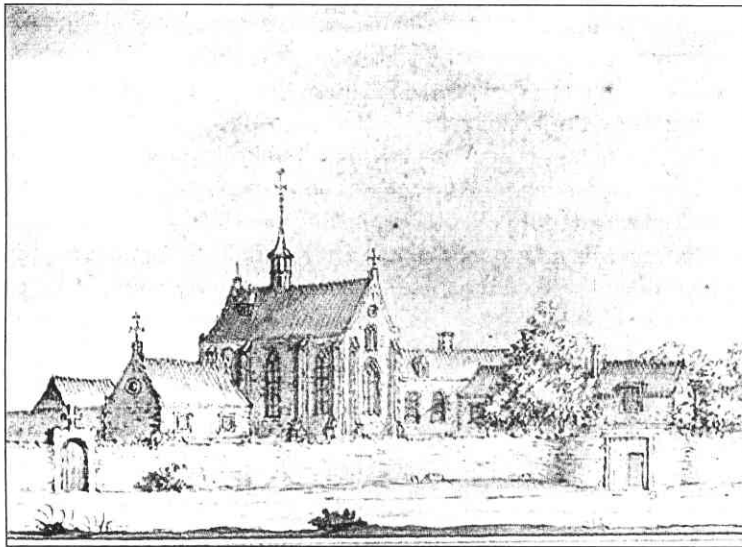
17 Bibliotheek Arsenal, Parijs, ms flamands, n° 31 : « Traduction de la « Somme le Roi ». f° 1r « dit boec is geheten die conincs somm » fin (f° 72v) « hier eyndet die connincs somme god sie ghebendyt in ewicheit amen. Bidder doch voer den scriver om gode wille. » Traduction du livre du Frère Laurent par Johan van Rode.

n° 109 f° « Traduction de la « Somme le Roi » du frère Laurent 1r « Hier beghint des conincx somme. Die prologe. Le manuscrit appartient au groupe dans lequel le traducteur se nomme Jan van Brederode (ic broeder Ian van brederode, conveers vander carthusers ordene tot zeelen .. hebbe ... ouergheset vut den fransoise in dietsche. Int iaer ons heeren m. cccc. en de VIII ». XVe s. parchemin.

Epiloog

Over de moordaanslag op Everard 't Serclaes, tast men nog steeds in de onwetendheid: was Sweder van Abcoude de man achter de schermen of niet? Alleen het mobiel voor deze daad kan verduidelijking brengen maar de tot nu toe bestaande bronnen brengen geen voldoende verklaringen aan het licht.

De ganse zaak is nog steeds levendig in Brussel. Een grote bronzen gedenkplaat is aangebracht op de muur in de zuilengang van het huis *de Ster*¹⁸, links van het stadhuis. De legende doet de ronde dat wanneer men over het been of arm van Everard 't Serclaes streelt, dit gebaar geluk meebrengt, wat de gidsen niet nalaten aan de talrijke toeristen te vertellen zodat er sprake is om het te vervangen door een kopie omdat het originele al vergevorderde sporen van slijtage vertoont!

Het kartuizerklooster Nieuwlicht in Utrecht (Het Utrechts Archief).

18 Huis de Ster, na afbraak in 1852 terug opgetrokken in 1897.

“Sibbekunde” of “familiekunde” - genealogie en Nieuwe Orde

Wim van der Elst

Er is in dit tijdschrift steeds, en tot op de dag van vandaag, veel aandacht besteed aan genealogie. De historische verdienste daaraan komt toe aan Jan Lindemans, die reeds in 1913 in zijn “Eigen Schoon” een reeks “Nota’s over den Oorsprong van eenige Opwijcksche Geslachten” publiceerde¹. Ze zou gevolgd worden door een lange serie, waaronder enige tientallen afleveringen van “Oude Brabantsche Geslachten” (het nummer 1 “Pipenpoy” in 1927) en de bundeling “Van Meiseniersbloed” (verschenen in ESB van 1944 tot 1956) en vele, vele andere bijdragen. Het was daarbij zeker zijn bekommernis de familiekunde los te wrikken uit het eerder snobistisch en elitair keurslijf van tijdverdrijf voor adellijke amateurs die hun afstamming aanwendden om zich boven het “vulgum plebs” verheven te voelen. Maar het is opvallend welke hoge vlucht de discipline tijdens de tweede wereldoorlog nam. Xavier de Ghellinck Vaernewyck stelde vast dat het geïnteresseerde publiek vergeleken voor de oorlog en na de “Bevrijding” enorm was toegenomen. Waar vroeger slechts een – zeer klein – deel van de welstellende bevolkingsklassen bereikt werd, is er een onmiskenbare democratisering gekomen. “*Une certaine stagnation des affaires durant les années d’occupation avait incité nombre de gens à meubler leurs loisirs forcés par des recherches généalogiques*”². Jos Laporte voegde daar nog iets aan toe: “*Dat verschillende genealogische verenigingen tijdens en na de oorlog werden opgericht, moet gezien worden in het feit dat tijdens de be-*

1 In 1912 reeds voorafgegaan door “La Famille Verspecht” in drie afleveringen van *L’Indicateur généalogique, héraldique et biographique*. In de bibliotheek van Jan Lindemans vonden we hiervan jg. 1 nr. 4 van oktober 1911, en de volledige jg. 2 (juli 1912-juni 1913), 3 (juli 1913-juni 1914). Alle teruggevonden publicaties over genealogie werden overgedragen aan het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel (AMVB).

2 “L’Intensification de la recherche généalogique et héraldique en Belgique depuis 1940”, in: *Gedenkboek Michiel Mispelon, Kortrijk-Handzame, Familia et Patria*, 1982, pp. 121-148, hier p. 121